

19-22 Kasım 2005 Hyundai yetkilileri ile görüşme ziyareti Güney Kore

YATIRIM TEŞVİK POLİTİKALARI VE KÜRESEL DURUŞ * **(11 NİSAN 2013)**

Koç Üniversitesi Uluslararası Ekonomik Politikalar Okutmanı

CB – Efendim bizim dış yatırımımızın, sanayi politikalarımız içerisindeki yeri nedir?

AC – Dış yatırım tabirinizi beğendim. Çünkü uzun yıllar “yabancı sermaye yatırımı” şeklinde lanse edildiği için, halk arasında da bir yabancılaşma tepkisi doğmuştur. Oysaki günümüzde küreselleşme sürecinde artık bu tabir uluslararası yatırım veyahut da dış yatırım olarak tanımlanması doğrudur.

İstikrar içinde büyüebilmek için, geriye dönüp baktığımızda birinci şartın, siyasi istikrarın sağlanması olduğunu görüyoruz. Siyasi istikrarın sağlandığı dönemlerde de, kesimler arasında –çok önemli olan- sosyal barışın sağlandığını görüyoruz. Halktaki gerginlikler gidiyor ve güven ortamı sağlanıyor. Bu güven ortamı sağlanmadan, özel sektör öncülüğünde ve dış yatırımlarla yatırım, üretim ve ihracat seferberliğini de gerçekleştirmeniz mümkün değil. Güvenin sağlandığı ortamda, o zaman, yatırım ve üretimi gerçekleştirmek için emekle birlikte sermayeye

ihtiyacınız var. Türkiye’de emek var. Rekabeti sağlayabilecek, Teknolojiyi verimli ve kaliteli üretimi yapacak makine ve teçhizatı ithal edebiliyorsunuz, satın alabiliyorsunuz. O zaman Yatırımı gerçekleştirebilmeniz için temel şart sermaye. Oysaki Türkiye’nin sermaye birikimi,(tasarrufları) bu yatırımları yapmaya yetmiyor. O zaman ne yapacaksınız? Dış yatırıma ihtiyaç var. Dış yatırım konusunda da arzu edilen ön kriter şu, dış yatırım, sıcak para yerine doğrudan yatırım olarak gelsin. Bütün politikaları bu yönde geliştirmek gerekiyor. Tabii bu konuda arzu edilen şudur. Yabancı sermaye gelirken, sadece Türkiye’nin pazarına gelmesin. Doğrudan yatırım yapsın, istihdam sağlasın, teknoloji getirsin ithalatı ikame ile döviz tasarrufu ihracatla döviz kazancı sağlasın. Çevre düzeni ve sanayileşme sürecinde örnek teşkil etsin.

CB - Saydığınız dış yatırım kriterleri –saydığınız kriterler: teknoloji getirmesi, sermaye getirmesi, istihdam yaratması, buradan ihracat yapması- bazında biz yakın zamanda sizin de içinde olduğunuz bir dış yatırımı HYUNDAI firmasını elimizden kaçırdık. Burada özellikle bahsettiğiniz noktalardan gidersem, bürokratik engeller burada da zaman zaman karşınıza çıktı mı? Bürokraside tek bir durak merkezinden bahsettiniz. Onun olmaması sıkıntılar yarattı mı? Çok parçalılık, dağınıklık gözleminiz oldu mu?

AC – Bunun gerçekten stresini ve üzüntüsünü yaşamış bir insanım ben izin verirseniz o olaya geçmeden mevcut yapıyı anlatayım;. Hükümeti kurduğumuz zaman, sayın başbakandan iki şey daha istedim. Biri TÜBİTAK’ ın Bakanlığa bağlanması. Ama o gün için uygun görülmedi. AR-GE öncülüğünde, teknoloji öncülüğünde kalkınma modelinin benimsememiz gerekiyordu. Bir taraftan bakanlık olarak 26 üniversiteyle ilk defa teknoloji geliştirme bölgelerini kurarken diğer taraftan KOSGEB kuruluşumuz bünyesinde KOBİ kuruluşlarımız için TEK-MER Teknoloji Merkezleri oluşturduk.. Şimdi gururla izliyorum ki bir çok teknoloji geliştirme bölgesinde, bugün teknoloji ihraç eder hale geldik.

CB – Yabancı sermaye; Hazine’nin altındaki genel müdürlüklerden bir tanesiydi. Kaynakları, insan kaynakları ve bütçesi, bu işi çekip çevirecek yapılanması var mıydı?

AC – . O yıllarda krizden çıkmak için öncelikle para politikası izlendiği için, hazine öne çıkmıştı. Yıllarca Türkiye’de ekonomi para politikalarıyla yönlendirilmeye çalışıldı. Oysaki krizden kurtulmakta gerçek yol para politikaları mali politikalarla desteklenirken üretim politikaları ile bütünleşmesidir.. Üretimle bütünleşmeyen bir ekonominin gelişmesi

mümkün değil. Yalnız Hazine mantığıyla kriterleriyle bu işi geliştirmek mümkün değil.

CB - Nedir o kastettiğiniz kriterler? Teşviklerin müzakere edilmemesi mi?

AC – Yabancı sermaye geldiği zaman, randevu bile alamıyor, temas kuramıyor. Toplantılarda bakanlık olarak muhatap oluyorsunuz fakat sizin yetkiniz yok Yatırımcıyı hazineye yönlendiriyorsunuz. Yatırımcı bir sürü engelle karşı karşıya. Dolayısıyla sonuçta Sayın Başbakan aksaklığı gördü. Bu kere de tamamen kendisine bağladı.

CB – Bağımsız mı olmalı? HYUNDAI olayını açar mısınız?

AC – Bana göre Bakanlığa bağlı olmalı. Bütün gayretlerimize rağmen bu konularda birçok engeller çıktı. Şimdi gelelim HYUNDAI konusuna. Hyundai kuruluşu bilindiği gibi Güney Kore'nin çok güçlü bir kuruluşudur. Hyundai sadece otomobil olarak biliniyor. Hava araçları, deniz araçları ve demiryolu araçları ile çok büyük dev bir kuruluş. Yine Hyundai ailesi belki hükümetlerinin de teşvikleriyle Kia'yı da satın aldı.

CB – 2004.

AC – Evet. Şimdi çok güçlendi. Artık dünyaya açılmak için Avrupa'da yeni bir trampen arıyorlardı. Çok değer verdiğim Kibar Holding'in yönetim kurulu başkan yardımcısı Sayın Ali Kibarın girişimleriyle yatırımların Türkiye'ye çekilmesi planlandı. Fakat bu ara Çekoslovakya Çek ve Slovak hükümetleri olarak ayrılmışlardı. Yatırımı ülkelerine çekmek için çok cazip teşvikler sunmuşlardı. HYUNDAI yetkilileriyle yapılan ön görüşme sonucu aynı teşviklerin verilmesi halinde, yatırımlarının ülkemize yönlendirilmesi sağlandı. Tabii sanayici, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nı biliyor, dertlerini anlatıyor. Hyundai'nin yetkili başkanları geldiğinde normal olarak bizi ziyaret ettiler. Çünkü bir yabancıнын kafasında, yatırımın Hazine'de olabileceği düşüncesi yerleşik bile değil. Konuştuk. Projeleri inceledik. Çok cazip olduğunu gördük. Hazine, bu bizim işimizdir demeye başladı. İyi peki siz, ilgilenin dedik. Maliye Bakanı Sayın Kemal Unakıtan, burada vergi teşvikleri var, bu benim işim demeye başladı. Ben konuyu Başbakan'a götürdüm. Başbakan, siz bunu ilerletin dedi. O zamanlar, ekonomik sorunları değerlendirmeden sorumlu koordinatör bakandım. DPT dahil, bu konuyla ilgisi olması gereken herkesi topladım. Orada tartıştık. Temel meseleleri belirledik. Teşvik olarak verebileceğimizi, Dünya Bankası ve IMF ile olan anlaşmalar çerçevesinde, Avrupa Birliği ile olan ilişkiler çerçevesinde

kabul edebileceklerimizi belirledik; Sayın Başbakan'a durumu sundum. Bakanlar Kurulu'nda beni tam yetkili kıldılar. Güney Kore'ye gittik. Koreliler Çek ve Slovak hükümetleriyle bir tarafa KIA bir tarafa Hyundai yatırım yapma kararlılığı içinde. Yatırımı Türkiye'ye yapmaları için, Milli Emlak'ten hazine arazisi tahsisi konusu var . Maliye Bakanlığı'ndan Milli Emlak Genel müdürü, DPT'den ilgili kişiyi Hazine'den Yabancı Sermaye Genel Müdürü'nü istedim. Bütün bunları heyete aldım. Sayın Ali Kibar 'ın katılımıyla. Orada en üst düzeyde Hyundai'nin başkanı, başkan yardımcıları, teknik danışmanlarıyla uzun toplantılar yaptık. Bizim götürdüğümüz çerçevede Türkiye'ye gelmeyi kabul ettiler. Bize yerleri tespit edin gelip göreceğiz dediler. Dönüşte Organize Sanayi Bölgelerinde ve HYUNDAI' nin istediği limana yakın bölgelerde on üç yer tespit ettik.

CB – Burada temel görüşme konusu arazi değil mi?

AC – Arazi, enerjinin oraya kadar getirilmesi, suyun getirilmesi, altyapının yapılması %100 yatırım indirimi ve denize yakın olması.

CB – Vergi teşviki var mı?

AC – Vergi teşviki zaten var. En önemlisi yatırım indirimi teşviki.

CB – Burada spesifik olarak hangi teşvikler?

AC – Şimdi giderken ben bütün yetkileri alıp gittim. Çünkü devleti temsilen gidiyorum. Yanıma da bu işe imza atacak bürokratları aldım. Gittik, kabul ettik. Geldik, yerleri hazırladık. Kendilerine bildirdik. Özel bir uçakla heyet geldi. 13 yeri incelediler ve en nihayet Çorlu yakınında – bizim teklif ettiğimiz- bir yeri kabul ettiler. Yaklaşık İki milyon metrekare bir arazi. talepleri vardı. Altyapıyı yapmak da zor değil. Arazi engebeli değil, enerji yakın, Tekirdağ'a. Yol güzel, liman, dolayısıyla deniz yakın. Fakat Maliye Bakanlığı dedi ki biz burayı tahsis edersek şu kadar yıl kira alırız. Şaşırдық. “bu nereden çıktı ?” dedik.Bedelsiz yapacaksak 5084 sayılı Teşvik Kanununda belirlenen bölgelere gidip, fabrikayı oraya kursunlar” denildi. Yatırımcılar burayı beğendi dediysek de , sorunu çözemedik. Bu da yetmedi. Bu sefer Hazine çıktı dedi ki zaten biz bu 49 ili 5084 nolu yasayla teşvik bölgesi ilan ederken IMF ve Dünya Bankası ile zor anlaştık, orayı teşvik bölgesi olarak ilan edemeyiz. Bu sebeple Yatırım İndirimi uygulayamayız. Daha bir çok engel çıktı. Hem mahcup olduk hem de yatırımı kaçırdık.

CB – Burada yatırımın gerçekleşmesi için sizin ya da bürokrasinin hareket alanını daraltan şey mevcut mevzuatın katı yorumlanması mı?

AC – Mevcut mevzuatla beraber IMF ve Dünya Bankası ile yapılan anlaşmalar çerçevesinde bürokratların koyduğu engeller ve zannederseniz Türkiye’de daha önce yatırım yapmış otomotiv sektörü baskıları.

CB – IMF ve Dünya Bankası buraya yapamazsınız mı diyor?

AC – Teşvik bölgelerinde sübvansiyon olduğu için bütçeniz açık veriyor diye karşı çıkıyorlar. Daha doğrusu önceki hükümetler döneminde anlaşmalar mevcut.. Dolayısıyla zaten zorla 49 bölgeye bakanlığımızın öncülüğünde 5084 sayılı yasayla teşvikler verildi. %50 enerji ucuzluğu, bedelsiz arsa tahsisi, 3 ya da 5 yıl çalışanlardan vergi almama, kurumlar vergisinden muafiyet v.b. teşvikler.

CB – Çünkü onların önceliği, bütçe açık vermeyecek, onlara borçlar ödenecek.

AC – Evet aynen öyle. Dolayısıyla orayı teşvik bölgesine aldırmadık, Endüstri Bölgesi yasasına göre ilan etmemiz konusunda da Hazine , Maliye D.P.T karşı çıktı. Daha bir sürü engeller çıkardılar. Güney Koreliler fevkalade şaşırıldı. Çünkü ben devleti temsilen ekonomik sorunları değerlendirme toplantısında bu arkadaşları topladım, çerçeveyi çizdik, bunu hükümete taşıdık. Sayın Başbakan’ın onayıyla onlara ne türlü teşvikler vereceğimizin çerçevesini çizdik. Oraya gittik. Onlara takdim ettik. Kabul ettirdik. Buraya geldiler. Bu sefer bir sürü zorluk çıkarmaya başlandı. Hyundai özür diledi ve gitti. Gidiş o gidiş. Ali Kibar Bey çok saygı duyduğum bir insan. Yine yılmadı mücadele etti. Kendi ürettiği ürünleri yüz binlere kadar çıkardı ve –zorlayarak onlarla birlikte ilave yatırımlar da yaptı. Ama esas büyük yatırımı kaçırdık. Çünkü burada kuracakları fabrika, dünya pazarlarına satış yapacak olan fabrikaydı. Ve unuttum rakamı şimdi birkaç milyar dolar ihracat taahhüdünde bulundular. İşte bürokratik engeller dediğimiz bunlar.

CB – Benim için çok çarpıcı gelen kısmı şu. Bir bakan olarak da bu engeli bir noktadan sonra aşamamamız.

AC – Aşamıyorsunuz, hükümet olarak aşamıyorsunuz. Onun için güçlü olmak lazım. Bugün olsa aşarsınız. Niye? IMF borcunuz bitmiş, bağımlı ya da bağlı değilsiniz artık. Ama o gün için aşamıyorsunuz.

CB – Peki bu engelin aşılmasında –daha önceki mülakatlarımda rastladığım ve size de sormak istediğim şey de şuydu. Bizim 600 yıllık bir devlet geleneğimiz var ve bu devlet geleneği içerisinde yatırımcılara müzakere etme yetkimiz yok mu? Yatırım Çek Cumhuriyeti’nde yapılabilir ama biz belirlediğimiz kriterler çerçevesinde yaklaşımımızı sonradan neden değiştiriyor anlamak mümkün değil. Yapıp yapmamak onların kararıdır. Ancak görülüyor ki bürokrasi onları kaçırıyor değil mi?

AC – Hem öyle hem de şunu da gördüm ben bakanken. Mesela belediyeler , yatırım gelmesi için her türlü anlayışı göstermeleri gerekirken bazı belediyeler “nasılsa bu kuruluş buraya yatırım yapmaya karar vermiş, öyleyse düştü ocağıma, ne koparabilirsem koparırım” düşüncesindeydi. Hatta büyükşehir belediye başkanlarından, arkadaşların bir çoğu bana muhalefet ettiler, sayın bakanım organize sanayi bölgelerini bize bağlayın diye. Organize sanayi bölgelerini onların tasallutundan kurtarmışız, yatırım hızla bu bölgelerde canlanıyor. İstihdam imkanı doğuyor. Dolayısıyla böyle bir zihniyetle mücadele ettik. Sanayici Organize sanayi bölgesinde değilse, dertlidir. Belediye ona bir çok engel çıkarır, ruhsatını vermez, baskı yapar adeta yük olur. Dolayısıyla sanayicinin gözünü korkutur. Organize sanayi bölgelerine enerjide, altyapıda, iskan vermede, yatırımı ruhsatlarını almada yetki almak için çektiğim çileyi ben biliyorum.. Mesela İstanbul’da İkitelli Organize Sanayi Bölgesi 37 tane kooperatiften oluşuyor. Binlerce sanayici 20 yılı aşkın sürede binaların hepsi kaçak gözüküyor. Tapusu yok. Bir kredi alırken, onu teminat olarak gösteremiyor. Çarpık yapılaşma var. Kaçak yapılar ilave ediliyor. Ruhsat yok. Bununla tam 8 ay mücadele ettim.

Yargıtay’ın, birbiriyle çelişen kararları var. Bütün yetkileri Organize Sanayi Bölgelerine vererek tapularını ve ruhsatlarını verdik. Onları krizden kurtardık.

CB – Onlar da kendi aralarında rekabet etmek ve yatırımı rekabete çekmek yönünde...

AC – Birçok belediye bunu yeni yeni öğrendi . O dönemde Organize Sanayi Bölgeleri yetkisiz ve sahipsiz bırakıldığı için Yatırımcı tesisini OSB içinde yapacağına gidip, tarıma en verimli tarlalarda yapmış. Yıllarca o yanlışlıklar olmuş. Biz onları da önlemeye çalıştık. kimse farkında değil. OSB’ye teşvik verdiğiniz, altyapıyı hazırladığınız zaman sorunları büyük ölçüde halledilmiş olarak yatırımcı oraya geliyor. Öbür türlü gittiği tarla yemyeşil düzgün ama orada dabelediyenin engelleriyle karşılaşılıyor. Kendisi yol yapıyor, enerji getiriyor , altyapıyı hazırlıyor. Dolayısıyla, bu dönemleri aştık ama aşarken kolay olmadı. .Aleyhimizde

pek çok lobi oluşturup , yapmaya çalıştığımız projelere engel olmaya çalıştılar.

CB – Son olarak , çok teşekkür ederim, sormak istediğim şey şu. Bir yatırım promosyon ajansının 2006’da kuruluşu... Öncesi ve sonrasını çok kısaca bir değerlendirme yapsanız. Bir iyileşme. Bürokrasinin yaklaşımında, dağınıklıkta bir gelişme var mı? Teşviklerde bir şey gözlemliyor musunuz? Bir ders çıkarttık mı bundan?

AC – Sayın Başbakan çok iyi niyetle olumsuzlukları görünce yetkileri doğrudan üzerine alıp, bütün bürokratik engellerin aşılması için Ajansı kendisine bağladı.. Bölgelerde de bürokratik engellerin aşılması için valiler başkanlığında kalkınma ajansları kuruldu. Ama önce mevzuat bakımından sıkıntılar çıktı, kanun, işlemez hale geldi. Daha sonra yasal düzenlemeler yapıldı ve normale girdi. Dolayısıyla şimdi onların meseleye yaklaşımı, o ilin yatırım potansiyeli nedir, hangi konularda öncelikli olarak rekabet şansı olan yatırımlar olmalı. Yakından, doğrudan, yerinden tespit edilmesi bakımından doğru bir adımdır. Başbakanlıktaki uluslararası sermayeyle ilgili olan yapıda da başlangıçta sanki “yabancılar gelecekmiş gibi, çok iyi lisan bilen görevliler seçildi Ancak iş tecrübeleri yoktu. Müsteşarlık sanırım orada hatalı davrandı. Birkaç lisan bilen, genç arkadaşları aldılar. Halbuki Türkiye’nin gerçeğini ve yatırım potansiyelini bilen tecrübeli bireylere ihtiyaç vardı. Başbakanlıkta bu birikim yoktu. Dolayısıyla benim ısrarım bu birimlerin Sanayi Bakanlığı’na bağlanmasıydı. Sanayi Bakanlığı’na bağlandığı zaman, bakanlığın kadroları, yeterli birikime sahip olduğu için, yönlendirmesi kolay olurdu. Dolayısıyla başlangıçta çok verimli bir çalışma yapamadık. Daha sonra daha bilgili, tecrübeli arkadaşlar almaya başladılar. Ama benim fikrim hâlâ bu işin bakanlık bünyesine alınmasıdır.

CB – Peki bir vizyon olarak, bakış açısı olarak, bu yasanın 5084 olur, başka teşvik bölgesi yasaları olabilir, günümüzdeki uluslararası rekabete imkan verecek şekilde yeniden kurgulanması...

AC – 5084 sayılı yasanın süresi bitti. Başlangıçta yetersiz bulanlar şimdi süre bitince, sürenin uzatılması için başvurular, yasaya sahip çıktılar. Eskiden beri istediğimiz ama yeterli [mali] kaynak olmadığı için yapmadığımız, biraz daha sektörel ve bölgesel teşvike gidildi. Biz baştan beri onu istiyorduk kanunu çıkarırsın ama kaynak yoksa bir anlamı olmaz Şimdiki teşvik yasası daha kapsamlı. Teşvikler bakımından gelişmeler müspet.

CB – Neden ekonomi bürokrasisi, Ekonomi Bakanlığı kuruldu?

AC – Tabii şartlar geliştikçe Türkiye'nin bunlara hem yasa olarak, hem de zihniyet olarak ayak uydurması lazım.. Dolayısıyla statükocu, tutucu bir zihniyetle değil; dünyadaki gelişmeleri takip eden, yenilikçi, değişimci ve dönüşümcü bir zihniyetin Türkiye'nin ekonomi yönetimine hakim olması lazım. Bu da siyasi iradeyle ve yetenekli kadrolarla olur. Bu bakımdan, bürokratik engellerin aşılmasına yönelik, şartlara göre bakanlıkların yapısının değişmesi doğaldır. Ama ben son yapılan değişikliklerde çok verimli, çok doğru yapıldığını görmedim. Şimdi, Ekonomi Bakanlığı diyorsunuz, sadece dış ticaretle ilgilenen bir bakanlık durumunda. Sadece yurtdışında "Ministry of Economy" demek içinse yeterli değil. Mesela eğer ekonomi bir dış ilişkiyse , ithalat da gümrük de dış işlemlerdir. O zaman gümrüğü de orya vermek lazım. Ticaret ve Gümrük Bakanlığı deyince, ticaret yalnızca iç ticaret midir? Gümrük, ticari bir olay mıdır, dış ilişki midir? İhracat ve ithalatın o zaman Ekonomi Bakanlığı'nda olması lazım. Ekonomi Bakanlığı, Dış Ticaret Bakanlığı gibi. Benim zamanımdaki Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nın görevleri yaklaşık beş bakanlığa dağılmış vaziyette.

CB – Bunu da zaman gösterecek...

AC – Tabii... Mesela Devlet Planlama Teşkilatı hepimizin o dönemde Turgut Özal'ın müsteşarlığından itibaren hakikaten ekonomiyle uğraşan insanların, mühendislerin, sanayicilerin feyiz aldığı bir kurumdur, faydalı olmuştur. Çok ciddi, ülkedeki kalkınmaya omuz veren siyasetçi ve devlet adamları yetiştirmişti.

CB – Evet... Bir okul.

AC – Ama bugün Devlet Planlama Teşkilatı, karma ekonomi modelindeki misyonundan çıkıp stratejik araştırmalar yapan , Türkiye Stratejik Araştırma Merkezi haline gelmesi lazım. Yani, yatırımda karar organı olmaktan çıkması lazım. Yatırımcı bakanlıklar olarak sizin bütçeniz hükümet tarafından onaylanıyor, meclise gidiyor. Meclis'te komisyonlardan geçiyor.Meclise geliyor. Kanun yapma, vergi koyma, vergi kaldırma yetkilerinin egemenliğin kayıtsız şartsız millette ait olduğu bir rejimde, bu egemenliğin temsil edildiği Büyük Millet Meclisi'nde. Bütçeniz oradan da geçiyor, artık bakanlığın yarası haline geliyor. Fakat siz bu bütçeyi kullanamıyorsunuz. Niye? Hazine, Maliye, Devlet Planlama Teşkilatı darağacı gibi sistemin üzerine oturmuş. Oradan izin al, buradan izin al, oranın onayını al derken çalışmalarınız gecikiyor, sizin iş yapma, inisiyatif kullanma hevesiniz de kırılıyor. Onun için artık Türkiye'de kalkınmanın, Maliye-Hazine-Devlet Planlama darağacından kurtulması lazım. Onun için Planlama'yı şimdi Kalkınma Bakanlığı'na bağladılar Sonucunu merakla izliyorum.

CB – Efendim çok çok teşekkür ederim.